

# การเมืองการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนา

## Politics and Governance According to the Principle of APARIHANIYADHAMMA in Buddhism

<sup>1</sup>พระครูโอภาสสรธสิริคุณ (โหมตศิริ), <sup>2</sup>พระครูสุตภาวนาพิธาน (ชินขุนทด) และ<sup>3</sup>พระมหาภูมิพัฒน์ คำมี  
<sup>1</sup>Phrakhru Ophassarathikhun (Modsiri), <sup>2</sup>Phrakhru Sutapawanapitan (Chinkuntod)  
and <sup>3</sup>Phramaha Phumiphat Commee

<sup>1</sup>วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<sup>2</sup>วัดโสธรวราราม วรวิหาร, <sup>3</sup>วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

<sup>1</sup>Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

<sup>2</sup>Wat Sothornwararam worawihan, <sup>3</sup>Wat Pitulathirajrungsarit, National Office of Buddhism, Thailand

Email: tree.siri11@gmail.com



Received October 21, 2022; Revised November 6, 2022; Accepted December 1, 2022

### บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ นำเสนอถึงสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” ที่ซึ่งมีความหมายตามแนวพระพุทธศาสนา ว่า การจัดการอย่างถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ เพื่อคนจำนวนมากจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ทั้งนี้สิ่งที่เรียกว่าการเมือง คือ ระบบศีลธรรมที่ซ่อนเร้น ซึ่งถือว่ามีประโยชน์และเป็นสิ่งที่จำเป็น ถ้าหากนำมาทำให้ถูกต้องก็จะมีประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตาม ควรแยกออกให้เห็นได้ชัดสำหรับการศึกษา และปฏิบัติ ศีลธรรมในรูปแบบการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำการเมืองการปกครองให้มาอยู่ในรูปแบบของศาสนา เพราะคำว่า “ศาสนา” คือ ภาวะแห่งความสมบูรณ์ของศีลธรรม ทั้งนี้ การเมืองการปกครองไทยในปัจจุบัน ได้มีการนำหลักธรรม “อปริหานิยธรรม 7” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม เป็นหลักธรรมที่ป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว ถ้าบุคคล กลุ่มคน หรือหมู่คณะ สามารถปฏิบัติตามอปริหานิยธรรม บุคคล กลุ่มคน หรือหมู่คณะนั้น จะมีแต่ความเจริญความก้าวหน้าในชีวิต ไม่มีความเสื่อม ความเสียหาย อันเป็นอุปการะมากสำหรับผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร หมู่ชน และคนในสังคม ดังนั้น ผู้นำประเทศและผู้ที่เกี่ยวข้องควรปกครองภายใต้หลักธรรม เพื่อปลูกฝังไปยังคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักรู้ เข้าใจถึงเนื้อแท้ของการเมืองการปกครองไทยกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อเป็นการส่งเสริมและสืบสานการปกครองโดยธรรมให้ดำรงคงอยู่สืบไป

**คำสำคัญ:** การเมืองการปกครอง; อปริหานิยธรรม; พระพุทธศาสนา



## Abstract

This academic article presents what is called "politics", which has a Buddhist meaning that proper handling according to the laws of nature for many people to live together in peace. However, what is called politics is a hidden moral system that this is useful and necessary. If done right, it will be useful. However it should be clearly separated for education and moral practice in the form of politics and government. Especially in making politics and government in the form of religion because the word "religion" is a state of complete morality. However, the current Thai politics and government has been introduced "Aparihaniyadhamma 7" which is the principle that causes prosperity, there is no deterioration both personally and collectively. It is a principle that prevents group administration from deteriorating but only promoting. If a person, a group of people or a group can follow the Aparihaniyadhamma, that person, people or group of people will have only prosperity and progress in life without deterioration and damage which is very favorable for practitioners, administrators, groups and people in society. Therefore, the country's leaders and those involved should govern under the principles of dharma to instill in the new generation to realize and understand the essence of Thai politics and Buddhism in order to promote and carry on the Dharma government to be continued and existed.

**Keyword:** Politics and Governance; Aparihaniyadhamma; Buddhism

## บทนำ

สังคมมนุษย์ที่อยู่รวมกันตั้งแต่สังคมที่เล็กที่สุด เช่นระดับครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เมือง ประเทศ กลุ่มประเทศ ไปจนถึงสังคมโลก ต้องมีการดูแลรักษาควบคุมคุ้มครอง เช่น ในระดับครอบครัวต้องมีพ่อแม่ปกครองดูแลลูก และสมาชิกอื่น ๆ ภายในครอบครัว ในระดับสังคม ก็ต้องมีหัวหน้าในการปกครองดูแลสมาชิกตามลำดับ เป็นต้น ในประเทศไทยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยหากนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี พบว่า ประเทศไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่ก่อนหน้านั้นแล้ว หรือก่อนหน้านั้นดินแดนที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทย มีหลักฐานว่า ศาสนาพุทธได้มีคนในถิ่นนี้เชื่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาแล้ว เช่น พระธาตุพนมในอาณาจักรโคตรบูร เจดีย์วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอาณาจักรศรีวิชัยแสดงให้เห็นว่า การปกครองในระดับรัฐหรือประเทศของคนในดินแดนสุวรรณภูมิมีการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการปกครองประเทศแล้ว ทั้งนี้ประเทศไทยเคยปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำสูงสุดในการปกครอง พระมหากษัตริย์ของไทยไม่ได้ใช้อำนาจอย่างเดียวในการปกครองประเทศและเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นระบอบประชาธิปไตย



อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พระมหากษัตริย์ทรงใช้ทศพิธราชธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลาย ๆ ข้อ ในการแลประชาชนของพระองค์ (ลิขิต อธิวัฒน์, 2546)

แนวคิดการเมืองการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยตามแนวทางทศนะพระพุทธศาสนา ที่ผู้เขียนได้ศึกษาแนวความคิดทางการเมืองและการปกครองที่ปรากฏตามหลักธรรมในพระไตรปิฎกเอกสารที่กล่าวถึงความในพระไตรปิฎกและความคิดนักวิชาการในเรื่องการปกครองที่ดี คุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดีและวิธีการที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสุขความเจริญหลายด้านตามหลักพุทธศาสนา บทความนี้จะช่วยเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะนำมาใช้ในการเมืองการปกครอง เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาระบบการเมืองการปกครองที่ดี การสรรหาผู้ปกครองที่ดีและวิธีการปกครองที่ดีตามหลักพุทธศาสนา ทั้งนี้จากการศึกษาปรากฏว่า ระบอบการเมืองการปกครองที่ดีนั้น นริ ภวาทานันท์ (2538) กล่าวว่า ในพระไตรปิฎกได้กำหนดว่า การนำหลักธรรมมาธิปไตย หรือการใช้หลักธรรมมาเป็นแม่บท เหมือนกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลักธรรมมาธิปไตยมีพื้นฐานจาก “โพธิปักขิยธรรม” โดยในพุทธกาล มีการนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้กับรูปแบบการปกครองที่มีอยู่ในขณะนั้นทั้งสองรูปแบบ คือ การปกครองแบบสาธารณรัฐใช้หลัก “อปินิยานิธรรม” และการปกครองแบบราชาธิปไตยใช้หลัก “ทศพิธราชธรรม” และ “จักรวรรดิวัตร” เป็นสำคัญ ส่วนผู้ปกครองที่ดีและทรงคุณธรรมจะเป็นผู้มีลักษณะของมหาบุรุษลักษณะครบทั้ง 32 ประการ นับเป็นนักปกครองที่ทรงคุณธรรมอย่างดีที่สุดและนักปกครองจะต้องเป็นสัตบุรุษปฏิบัติธรรมตามฐานะแห่งตน เช่น ธรรมของผู้ปกครอง ธรรมของสมาชิกในสังคม เป็นต้น ส่วนสุดท้าย คือ วิธีการปกครองที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสุขความเจริญนั้น ในสังคมจะต้องมีการถือธรรมโดยมีศีล 5 เป็นพื้นฐาน มีฆราวาสธรรมและหลักธรรมทางเศรษฐกิจ คือ ทิฎฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม เป็นต้น และที่สำคัญจะต้องจัดการให้สังคมได้รับความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังสม่ำเสมอ เพื่อให้เข้าถึงการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในทางการเมืองการปกครอง

บทความนี้จะนำเสนอแนวคิดทางการเมืองการปกครอง ทศนะเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรม “อปินิยานิธรรม” มาประยุกต์ใช้ในการเมืองการปกครองไทย ให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้เข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในสังคมทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมไทย

## แนวคิดทางการเมืองการปกครอง

แนวคิดทางการเมืองการปกครองของนักวิชาการหลาย ๆ ท่านที่เสนอแนวคิดออกมา บางครั้งจะก่อให้เกิดอิทธิพลที่อยู่เหนือจิตใจคนในกลุ่มต่าง ๆ บางครั้งเกิดจากความรุนแรง เกิดจากความขัดแย้ง นำไปสู่การต่อสู้กัน จนเกิดความเสียหาย แบ่งพรรคพวก แบ่งฝ่ายกันมามากแล้ว หากศึกษาเอกสารและงานเขียนจะพบว่า เจ้าลัทธิหรือนักปราชญ์เจ้าของทฤษฎีเอง ก็พยายามปรับปรุงแก้ไขแสวงหาแนวคิดวิธีการที่ดีที่สุด แต่ก็มีแนวความคิดที่ขัดแย้งกันอยู่ เพราะความคิดทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเริ่มตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่เขามีต่อรัฐ และรัฐมีต่อเขา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ในแง่ที่ว่า บุคคลต้องปฏิบัติอย่างไรต่อรัฐ และรัฐ



จะปฏิบัติอย่างไรต่อบุคคล ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับรัฐหรือรัฐบาล หรือผู้นำที่มีผลกระทบต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง จนบางครั้งทำให้มีแนวคิดที่ว่า ใครควรจะเป็นผู้นำที่มีอำนาจหรืออำนาจควรมาจากใคร ทั้งนี้ คนบางกลุ่มคิดว่า พระมหากษัตริย์ควรเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองแต่ผู้เดียว อีกกลุ่มหนึ่งกลับคิดว่า การที่ให้บุคคลเดียวใช้อำนาจอย่างเต็มที่นั้นไม่ดี อำนาจควรกระจายกันไป สองกลุ่มนี้มีแนวความคิดที่ไม่เหมือนกันและเป็นแนวความคิดที่ขัดแย้งกันอยู่ตลอดมา บุคคลกลุ่มหนึ่งคิดว่า มนุษย์เราเกิดมาควรจะทำหน้าที่ตามความสามารถของตนก็ควรที่จะมีสมบัติเป็นส่วนตัว บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งคิดตรงกันข้าม คือ คิดว่ามนุษย์ในสังคมนี้เกิดมาอยู่ในสังคมเดียวกัน สังคมพึงจะรับผิดชอบต่อชีวิตของทุก ๆ คน นั่นคือคนรวยควรช่วยเหลือคนจน ควรที่จะห้ามไม่ให้บุคคลที่มีทรัพย์สินส่วนตัวโดยให้ถือเป็นทรัพย์สินของรัฐเสียหมด (จิระโชค (บรรพต) วีระสัย และคณะ, 2540)

ในส่วนของแนวคิดทางการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา มาจากกรอบความคิดที่ต้องการศึกษาแนวคิดทางการเมืองการปกครอง หรือการบริหารในพระไตรปิฎกนั่นเอง คำว่า แนวคิดหรือทฤษฎี คือ ความเห็นอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ทิฎฐิ” คำว่า “ทฤษฎี” หรือ “ทิฎฐิ” เป็นคำกลาง ๆ เป็นคำที่อธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ตามความรู้ความเข้าใจของผู้แสดงความคิดเห็นที่แสดงออกมาโดยสอดคล้องกับกฎแห่งความจริง ซึ่งสามารถนำไปพิสูจน์ทดลองเพื่อหาคุณค่าแห่งความจริงและความเชื่อมั่น ทางด้านของพระพุทธศาสนา เรียกว่า “สัมมาทิฎฐิ” หรือ “สัมมาทฤษฎี” โดยในทางตรงข้าม ทศนะหรือความรู้ต่าง ๆ ที่ไม่สัมพันธ์กับความเป็นจริง เมื่อนำไปพิสูจน์แล้ว จะไม่เกิดผลให้เป็นคุณค่าที่ดี และไม่ส่งเสริมการพัฒนาหรือความก้าวหน้า พระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิจฉาทิฎฐิ” หรือ “มิจฉาทฤษฎี” ซึ่งทางด้าน พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) (2531) ได้กล่าวไว้ว่า สังคมที่ดีต้องมีกติกาและคนในสังคมต้องรักษากฎกันนั้น มีความเสมอภาค คือ เท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมายได้รับความยุติธรรมจากกฎหมายเสมอหน้ากัน เพราะฉะนั้นความมีศีลและรักษาระเบียบวินัยเสมอกันจึงถือเป็นหลักสำคัญ ตัวอย่าง เช่น หลักทิสสามัญญตา คือ มีทิฐิหรือทฤษฎี มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักการ อุดมการณ์และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ คนในสังคมประชาธิปไตยอย่างน้อยต้องมีความเห็นความเข้าใจและความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน เริ่มแต่ยอมรับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ แล้วถ้าจะให้เป็ประชาธิปไตยที่ดีต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของประชาธิปไตย อย่างน้อยก็เข้าใจเรื่องเสรีภาพ ซึ่งคำว่า เสรีภาพ ในความหมายของพระพุทธศาสนา คือ คนที่มีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส

ทางด้าน ดร.ปี.อาร์.อัมเบตการ์ (2018) ถือว่าเป็นวีรบุรุษชาวอินเดียร่วมสมัยที่ยิ่งใหญ่ท่านหนึ่ง ซึ่งมีสติปัญญาสุขุมลุ่มลึก เป็นนักปราชญ์อัจฉริยะ เป็นผู้มีความวิญญานแห่งการปฏิวัติผลักดันให้ต่อสู้เพื่อคนยากจน เชิญใจไร้ศักดิ์ศรี และถูกเหยียดหยามอย่างหนักหน่วง เป็นทั้งการศาสนา นักการเมืองและนักปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สถานะที่สูงส่งดั่งงาม ดร.ปี.อาร์.อัมเบตการ์ ซึ่งเป็นอดีตรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมและรัฐมนตรีแรงงานของรัฐบาลอินเดีย ได้รับการยกย่องว่าเป็นรัฐบุรุษอัจฉริยะแห่งยุคปัจจุบัน เป็นผู้หมั่นงล่อแห่งพระธรรมให้กลับคืนสู่อินเดียอีกครั้งหนึ่ง โดยการนำชาวอินเดียจำนวนหลายแสนคนเข้าสู่พิธีสมาทานนับถือพระพุทธศาสนา กระทั่งตัวเองต้องกลายเป็นผู้นำชาวพุทธจำนวนหลายสิบล้านคนในอินเดียปัจจุบัน ทั้งนี้ ดร.ปี.อาร์.อัมเบตการ์ ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไว้ว่า



การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนในปัจจุบัน แต่ในอดีตกาล อินเดียมีสถาบันทางรัฐสภา อินเดียในอดีตกาลจึงก้าวหน้าไปไกลกว่าใคร ๆ เช่น ที่ปรากฏในมหานิพพานสูตรของพระพุทธศาสนา มีข้อความที่ระบุว่า ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองกุสินารา (กุสินาคาร์) ใกล้เวลาเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงรับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวการปรินิพพานแก่พวกมัลลกะษัตริย์ ซึ่งขณะนั้นพวกกษัตริย์กำลังอยู่ระหว่างการประชุมสภากันอยู่ ซึ่งในขณะนั้นเองพวกมัลลกะษัตริย์ก็ใช้ระบอบการปกครองแบบรัฐสภา (สามัคคีธรรม) ปกครองรัฐอยู่ เมื่อได้ทราบข่าวร้ายเช่นนั้น พวกกษัตริย์ก็ตัดสินใจว่า ไม่ควรพักการประชุม แต่ควรประชุมต่อไปจนหมดวาระ เสร็จการประชุมสภาแล้ว จึงค่อยไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กุสินารา ดังนั้น สาระที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานปฏิบัติการเพื่อเสรีภาพของบุคคล คือ เสรีภาพทางเศรษฐกิจ เสรีภาพทางสังคม และเสรีภาพทางการเมือง พระพุทธเจ้า คือ บุคคลผู้ชูประทีปแห่งประชาธิปไตย และเป็นผู้สนับสนุนอย่างจริงจังต่ออิสรภาพ สมภาพ และภราดรภาพ เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่มวลมนุษย์จะมีเสรีภาพที่แท้จริงได้

ทั้งนี้ ความเป็นมาของการเมืองการปกครองไทยในอดีต หากพูดถึงในทางทฤษฎีนั้น ทางด้านของพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองการปกครอง เริ่มจากการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ตามแนวความคิดดั้งเดิมของไทย และแบบธรรมราชาทรงยึดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องมหาสมมติราช หรือธรรมราชาตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อเทวราชาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในลักษณะผสมผสาน พระมหากษัตริย์ทรงตั้งตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีฝ่ายสมุหนายกบังคับบัญชาฝ่ายพลเรือนทั่วไป อัครมหาเสนาบดีฝ่ายสมุหพระกลาโหมบังคับบัญชาฝ่ายทหารทั่วไป และมีกรมจตุสดมภ์ คือ นครบาล (เวียง) ธรรมาธิกรณ์ (วัง) โกษาธิบดี (คลัง) เกษตราธิการ (นา) บังคับบัญชาในราชธานี ส่วนการปกครองหัวเมืองนั้นได้แบ่งเป็นหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และหัวเมืองประเทศราช ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) บทบาทของกรมท่ามีความสำคัญในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น จึงมีความสำคัญเท่ากับฝ่ายพลเรือนซึ่งบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือและสมุหกลาโหมบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้ เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ.2435 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งราชการส่วนกลางออกเป็น 12 กระทรวง การปกครองส่วนภูมิภาคเรียกว่า การปกครองแบบเทศาภิบาล และการปกครองส่วนท้องถิ่นเรียกว่า สุขาภิบาล การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินเกิดขึ้นในทุก ๆ ด้านตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ส่งผลให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าสู่ความทันสมัยเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยมีคณะราษฎรเข้ายึดอำนาจการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ.2475 อย่างไรก็ตาม การบริหารประเทศของรัฐบาลหลัง พ.ศ.2475 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับฝ่ายรัฐบาล จนหัวหน้าฝ่ายทหารเข้ายึดอำนาจใน พ.ศ.2476 เป็นครั้งแรก ความขัดแย้งทางการเมืองและปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญที่ก่อให้เกิดการรัฐประหารถึง 22 ครั้ง และครั้งล่าสุด คือ รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ซึ่งเกิดจากกลุ่มทุนและนักการเมืองที่มีฐานอำนาจและการเงินมหาศาล จนส่งผลกระทบให้เกิดวิกฤตในสังคมไทยในปัจจุบัน (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, 2549)



## ทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา

การตีความคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวประชาธิปไตย เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในยุคแรก ๆ ที่ประเทศไทยให้การสนับสนุนความคิดทางการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างมาก ซึ่งเริ่มจากจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และมีอิทธิพลจนนักสอนศาสนาทั้งฝ่ายฆราวาสและพระสงฆ์ยึดถือว่ เป็นคำอธิบายที่ถูกต้อง และพยายามอธิบายในแนวทางนี้เรื่อยมา และหากดูจากหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา มีหลายสิ่งหลายประการที่ตรงกับลักษณะของประชาธิปไตยซึ่งเน้นที่ตัวปัจเจกบุคคล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เริ่มต้นจากตัวบุคคลที่มีทั้งอิสรภาพและเสรีภาพในการกระทำหรือไม่กระทำ (ลัทธิกาล ศรีวาระมย์ และสุขชัย ทองแก้วกุล, 2538) รวมถึงการตีความคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวปรัชญาการเมือง ซึ่งทางด้าน ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2530) ได้แสดงแนวคิดไว้ คือการใช้ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์และปรัชญาการเมืองมาวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น อคัณณสูตรและราชันตี ซึ่งอาจมองได้ว่า ท่านผู้นี้ได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบตะวันตกอย่างมาก ในเรื่องดังกล่าวนี้ สมภาร พรหมทา (2539) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า แทบจะไม่สามารถแยกความหมายของคำว่า ปรัชญาการเมืองและปรัชญาสังคมออกจากกัน แต่ถ้าจะให้เข้าใจ คือ เมื่อนักปรัชญาคนหนึ่งเสนอว่า รูปแบบหรือโครงสร้างต่อไปนี้เป็นดีที่สุดสำหรับใช้เป็นแบบในการจัดระบบการอยู่ร่วมกันพร้อมกับให้เหตุผลสนับสนุน ข้อเสนอ นั้นเป็นปรัชญาการเมือง แต่ถ้านักปรัชญาคนดังกล่าวไม่หยุดอยู่เพียงแค่นั้น หากแต่เสนอออกไปในรายละเอียดว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน หรือระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมควรมีเสรีภาพเท่าใด มีสิทธิเท่าใด เป็นต้น ข้อเสนอ นั้นจัดอยู่ในประเภทปรัชญาสังคม ดังนั้น ปรัชญาสังคมและการเมือง คือ แนวคิดอันได้แก่ ข้อเสนอและเหตุผลสนับสนุนที่เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมืองและรายละเอียดต่างภายในโครงสร้างนั้น เช่น เรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม เป็นต้น

อนึ่ง การตีความคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวธรรมาธิปไตย โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต้องการเชิดชูยกย่องพระพุทธศาสนา และยกย่องแนวคิดแบบธรรมาธิปไตยที่มีธรรมเป็นใหญ่ คือ หลังจากได้พิจารณาไตร่ตรองข้อเท็จจริงและเหตุผลตามที่ได้รับฟังมาแล้วอย่างกว้างขวาง พิจารณาอย่างดีที่สุดเต็มขีดแห่งสติปัญญา จะมองเห็นได้ด้วยความรู้ที่กระจ่างชัดว่า เป็นไปโดยชอบธรรมและเพื่อความดีงาม กระทำการต่าง ๆ โดยยึดหลักการ กฎ ระเบียบกติกากำหนดไว้ คำสอนของพุทธศาสนาเป็นธรรมาธิปไตยและยกย่องธรรมาธิปไตย ส่วนประชาธิปไตยนั้นสงเคราะห์เข้าในโลกาธิปไตย หรือประชาธิปไตยที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมาธิปไตย ซึ่งปรีชา ช้างขวัญยืน (2542) ได้เสนอแนวคิดซึ่งเกิดจากการพิจารณาเพียงคำว่า “อธิปไตย” โดยไม่ได้ดูบริบทต่าง ๆ ว่า มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “อธิปไตย” ที่ต่อท้ายคำเรียกระบอบการปกครองต่าง ๆ หรือไม่ จึงเป็นแนวทางที่เกิดจากความเข้าใจผิดตั้งแต่ต้น และผู้เสนอแนวทางนี้ซึ่งก็ไม่ทราบแน่ชัดว่า ใครเป็นคนแรกก็ไม่ได้มีตัวอย่างที่เป็นเรื่องการเมืองการปกครองที่ปรากฏจริงในพระไตรปิฎกมาสนับสนุนเหมือนข้อเสนอในแนวทางประชาธิปไตยกับสังคมนิยมซึ่งมีมาก่อนหน้านั้น

ดังนั้น แนวคิดทางการเมืองการปกครองในพระไตรปิฎกได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้พยายามที่จะเสนอแนวคิดทฤษฎีทางการเมืองที่มีมาในพระไตรปิฎกหรือคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้จำต้องนำเอาทฤษฎีทางการเมืองของตะวันตกเข้ามาช่วยในการ





วิเคราะห์ เพราะหากวิเคราะห์ไปโดยไม่มีการรอบคอบไม่มีทฤษฎีแล้ว แม้จะทำให้เห็นแนวคิด แต่ก็ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงเป็นระบบได้ เพราะมีขอบข่ายที่กว้างเกินไปจนจับหลักไม่ได้ และถ้าอธิบายโดยใช้มนต์ศน์ทางตะวันตกมากเกินไป ก็จะเป็นการทำให้เนื้อหาแคบลงไปได้ (คนอง วังผายแก้ว, 2554) ซึ่งการศึกษาถึงแนวคิดประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยศึกษาข้อมูลปรากฏในพระไตรปิฎก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ทั้งทางนิติบัญญัติ การบริหาร และตุลาการ เป็นหลักการสำคัญที่ประชาคมโลกให้การยอมรับเชื่อถืออย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) ประชาชนสามารถแสดงออกถึงการเป็นเจ้าของอำนาจโดยแท้จริง ผ่านการใช้อำนาจในการกำหนดตัวผู้ปกครอง และผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอน ในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ ผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตยไว้ 3 ประการ ได้แก่ หลักอรรถาธิปไตย การเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกาธิปไตย การเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย การเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ โดยพระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยให้เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุด

2) หลักเสรีภาพ (Liberty) ความสามารถของบุคคลในการที่จะกระทำหรืองดเว้นจากการกระทำตามที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้การกระทำนั้น ๆ ต้องไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในทางพระพุทธศาสนาได้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ ไว้ในพระวินัยไว้อย่างชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสงฆ์ในการทำอุทฺตติกรรม ทำด้วยสังฆจตุรกร คือ สังฆ 4 รูปขึ้นไป ได้แก่ การสวดปาติโมกข์ ทำสังฆกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังให้หลักเสรีภาพ ตามที่แสดงไว้ในหลักกาลามสูตร 10 ประการ เช่น อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตาม ๆ กันมา เป็นต้น หากจะเชื่อต้องใช้ปัญญาประกอบการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของโยนิโสมนสิการ

3) หลักความเสมอภาค (Equality) ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่ก็สามารถดำรงชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้น ความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกัน มีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน เห็นได้จากในพระพุทธศาสนาในการให้ความเสมอภาค เรื่อง วรรณะ เชื้อชาติ เช่น บุคคลไม่ว่าจะมีวรรณะ หรือเชื้อชาติใดก็ตาม ก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ โดยไม่คำนึงว่า จะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติใด ทุกคนมีหลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น

4) หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) หลักการนี้มุ่งให้ความคุ้มครองประชาชนในการใช้สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ปกครองเมื่อจะใช้อำนาจใด ๆ ก็ตาม ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชนจะต้องชอบกฎหมาย ในพระพุทธศาสนามีหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นกฎหมายหลักของคณะสงฆ์ เป็นหลักปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ



5) หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) เป็นคะแนนเสียงที่สมาชิกใช้ลงมติ ที่มีมากเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หรือของจำนวนสมาชิกในที่ประชุมนั้น เพื่อวินิจฉัยหรือลงมติสนับสนุนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เสียงข้างมากในการประชุม ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ จะต้องถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ และเพื่อให้มั่นใจว่า การตัดสินใจนั้น สะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minority Right) ทั้งนี้เพื่อประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไป ในพระพุทธศาสนาใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน

สรุปแล้ว แนวคิดทางการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนานั้น เน้นการปกครองแบบธรรมาธิปไตยในหลักการปกครองเพื่อใช้เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง ความเสมอภาค ใช้เป็นหลักในการปกครอง เพื่อให้สังคมส่วนรวมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก หรือชนชั้นวรรณะ สีผิวชาติ ตระกูล มีความสมานฉันท์ และคุ้มครองสิทธิของบุคคลทั่วไปให้ได้รับความเป็นธรรม ความเสมอภาคทางสังคมเท่าเทียมกัน หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา จึงยึดหลักการปกครองสายกลาง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ยึดหลักความถูกต้องเป็นหลัก นั่นคือ หลักธรรมาธิปไตย

### หลักธรรมอภิธานิยธรรม

“อภิธานิยธรรม” แปลว่า ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว เพราะเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้เกิดความสามัคคี และทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ให้เคารพนับถือซึ่งกันและกัน เป็นหลักธรรมที่เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบัน ให้เข้มแข็ง หลักอภิธานิยธรรมนี้ สามารถนำไปใช้ได้ทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักร (บ้านเมือง) หรือฝ่ายศาสนจักร ทุกคนย่อมจะเข้าใจอยู่แล้วว่า ความสุขความเจริญของบุคคลย่อมอิงอาศัยสถาบัน คำว่า สถาบัน ในที่นี้หมายถึง องค์กรหนึ่ง ๆ เช่น วัด ศาสนา กระทรวง กรมกอง เป็นต้น ที่ให้บริการความสุขความเจริญให้แก่สมาชิกในองค์กรนั้น ๆ เรียกว่า สถาบัน ดังนั้น สถาบันจึงต้องประกอบด้วยบุคคลหลายคนเป็นสมาชิก คนหลายคนก็ทัศนคติ ความคิด จิตใจที่แตกต่างกัน การดำรงรักษาสถาบันนั้นให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองไม่ให้เสื่อมถอยลงไปในั้น จึงเป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่า มีหลายชนเผ่าที่หายสาบสูญไป มีบางประเทศที่ขาดอิสรภาพ มีลัทธิ มีศาสนาจำนวนมากที่สลายตัว ทั้งหมดทั้งมวลนั้นเกิดจากการบริหารงานของสถาบันนั้น ๆ ไม่ถูกต้องเหมาะสม แม้พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันที่ยิ่งใหญ่สถาบันหนึ่งในโลก ก็ตกอยู่ในวิถิแห่งความเสื่อมและความเจริญเช่นกัน ทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางในการรักษาพระศาสนาให้มั่นคงไว้แล้ว แต่หากพุทธบริษัท 4 ไม่ประพฤติปฏิบัติตามแนวที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ ก็อาจส่งผลให้พระพุทธศาสนาถึงความเสื่อมถอยได้ ดังนั้นเราทุกคนจึงมีหน้าที่ดูแลรักษาสถาบัน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะของผู้บริหาร หรือสมาชิกก็ตาม ก็ควรศึกษาเรียนรู้หลักอภิธานิยธรรม ให้เข้าใจถ่องแท้ เพราะหลักอภิธานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับการบริหารและพัฒนาสถาบันให้เจริญรุ่งเรือง ไม่เสื่อมถอย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งทางฝ่ายอาณาจักร และศาสนจักร ทุกระดับ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทันสมัยอยู่เสมอ (พระมหาอุทฺตมปิณฑิตฺตมฺหาเถร, 2561)





หลักธรรมกับการบริหารตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่นำมาประกอบในการใช้งานบริหารงานของ ผู้บริหาร คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเสมอ
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมส่วนรวม
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนเดิมตามที่บัญญัติไว้
4. ให้ความเคารพนับถือแก่นักปกครองผู้ใหญ่ และฟังคำของท่าน
5. ไม่บังคับกดขี่เอากุลสตรี มาเป็นนางบำเรอ
6. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปูชนียสถานทั่วรัฐ
7. ให้การอารักขา ค้ำครองป้องกันอันเป็นธรรมแก่นักบวชผู้มี ศีลาจารวัตร ปราศจากโทษมาสู่รัฐของตน ที่มาแล้วขอให้อยู่อย่างมีความสุข

### การนำหลักธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้ในการเมืองการปกครองไทย

ในการปกครองไม่ว่าจะเป็นการปกครองระดับเล็กหรือระดับใหญ่ จะต้องมียุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับและกฎหมายเป็นหลัก แต่การบังคับใช้กฎหมายจะได้ผลอย่างจริงจัง ก็จะต้องนำกติกาทางสังคมรูปแบบอื่น ซึ่งเกิดขึ้นและดำรงอยู่ก่อนที่กฎหมายจะออกมาบังคับใช้มาพิจารณาร่วมด้วย และกติกาทางสังคมที่ว่ามี ได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี รวมไปถึงคำสอนของศาสนา ซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่นับถือ จึงจะทำให้สังคมได้รับความเป็นธรรม และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ ทั้งนี้การเมืองการปกครองไทยในปัจจุบันจึงได้มีการนำหลักธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้ ถือว่ามีการปกครองที่ค่อนข้างเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดเมื่อได้ปฏิบัติแล้วจะส่งผลให้การปกครองบรรลุเป้าหมายเกิดความสงบสุขต่อประชาชนภายในประเทศเป็นที่ตั้ง ดังนั้น ผู้นำประเทศและผู้ที่เกี่ยวข้องควรปกครองภายใต้หลักธรรม เพื่อปลูกฝังไปยังคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักรู้เข้าใจถึงเนื้อแท้ของการเมืองการปกครองไทยกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อเป็นการส่งเสริมและสืบสานการปกครองโดยธรรมให้ดำรงคงอยู่สืบไป การนำกติกาทางสังคมที่ว่ามีมาประยุกต์ใช้ในการปกครองประเทศได้ และคำสอนของศาสนาพุทธที่ควรจะได้นำมาใช้ คือ “อปริหานิยธรรม 7” ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองเวสาลี ราชธานีของชนชาววัชชี ได้ตรัสแสดงอปริหานิยธรรม 7 แก่กษัตริย์วัชชี หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัชชีปริหานิยธรรม” ซึ่งหมายถึงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ หมายความว่า คนเราในสังคมย่อมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจากคนกลุ่มเล็ก ๆ รวมไปถึงกลุ่มใหญ่ คือ ประเทศชาติ ไม่มีใครสามารถอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังตนเองได้ การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ หรือขนาดใหญ่เป็นประเทศชาติได้นั้น ย่อมต้องมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน มีข่าวสารที่ต้องรู้ร่วมกัน และต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของหมู่นั้น หรือเมื่อมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องแก้ไขร่วมกัน ต้องอาศัยการประชุมเป็นสำคัญ เพื่อระดมความคิดเห็น เพื่อแก้ไขสถานการณ์และปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงไป ทั้งนี้การประชุมนั้นผู้เข้าร่วมประชุมต้องแสดงความคิดเห็นอย่างสุจริตและ



ตรงไปตรงมาตามสถานการณ์ความเป็นจริง ไม่ควรพูดจาเสียดสีผู้อื่น หรือพูดจากระทบกระทั่งผู้อื่น ที่จะก่อให้เกิดเป็นเหตุให้แตกความสามัคคีหรือทำลายมิตรภาพ และบรรยากาศของการประชุม จนทำให้การประชุมนั้นไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ การแสดงความคิดเห็นต้องเป็นความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นการหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ จึงเป็นที่ตั้งของความเจริญของหมู่ชนและประเทศชาติโดยรวม (दानุภา ไชยพรธรรม, 2537)

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ในข้อนี้พึงเห็นว่า การประชุมนั้นย่อมมีกำหนดเวลาและวาระการประชุมที่แน่นอน ทุกคนควรเข้าประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ต้องตรงต่อเวลา ไม่ใช่ต่างคนต่างเข้า หรือต่างคนต่างออก ตามใจชอบของตนเอง จนเกิดความไม่เรียบร้อย ทำให้การประชุมดำเนินไปไม่ได้ตามกำหนดเวลาที่ตั้งไว้ ทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ เป็นการเสียมารยาทของผู้เข้าประชุม ดังนั้น ผู้เข้าประชุมจึงต้องรักษามารยาท และประโยชน์ของส่วนรวมด้วย จะต้องไม่ทำอะไรให้เป็นอุปสรรคต่อการประชุม ในส่วนของเมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกนั้นหมายความว่า เมื่อเวลาการประชุมยังดำเนินอยู่ ผู้เข้าประชุมไม่ควรออกจากที่ประชุมตามความพึงพอใจของตน คือ พอใจที่จะเข้าประชุมก็จะประชุม ถ้าไม่พอใจจะประชุมก็ออกมาเสียกลางคัน เมื่อเป็นอย่างนี้กันหลายคน การประชุมนั้นก็ดำเนินไปไม่ได้ และถ้าหากการประชุมนั้นต้องการมติของที่ประชุมว่า ต้องมีสมาชิกที่เข้าประชุมเกินกึ่งหนึ่ง จึงจะถือว่า ครบองค์ประชุม มติใด ๆ ที่ออกมาจึงต้องปฏิบัติตามมติที่ประชุมนั้น แต่เมื่อนับสมาชิกผู้เข้าประชุมแล้วไม่ครบองค์ประชุม การประชุมที่เริ่มต้นมาอย่างดีตั้งแต่ต้นก็เป็นโมฆะ และใช้ไม่ได้ ทำให้จะต้องนัดประชุมกันใหม่ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว สังคมประเทศก็คงเจริญไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นการพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมจึงเป็นเรื่องจำเป็น และนำมาซึ่งความเจริญของหมู่คณะ และประเทศชาติอย่างแท้จริง และในส่วนประการสุดท้ายของหลักธรรมในข้อนี้ คือ พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงกระทำ คือ ที่ประชุมมีมติอย่างไรแล้วก็ให้นำไปปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงกันปกป้องเหล่าชนประเทศชาติให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตต่าง ๆ อย่าทำตนซ้ำเติมวิกฤตชาติให้มากไปกว่าที่ได้เป็นอยู่จะนำประเทศชาติก้าวหน้าไปด้วยดี ดังนั้นคำว่า “ความพร้อมเพรียง” ในหลักธรรมที่ได้กล่าวมานี้ คือ ความสามัคคีนั่นเอง ซึ่งคนเราคุ่นและเข้าใจกันดีอยู่แล้ว ถ้าคนเราสามัคคีกันได้ ก็จะสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่หมู่ชนประเทศชาติได้อย่างไม่ต้องสงสัย (ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร, 2551)

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรม ตามที่ได้วางไว้แต่เดิม ข้อนี้หมายความว่า ไม่บัญญัติสิ่งที่ขัดต่อหลักการเดิมของวัชชีธรรม และไม่ลบล้างหลักการเดิมที่ได้บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติตามหลักการของวัชชีธรรม เพราะการบัญญัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาขัดแย้งต่อหลักการเดิมซึ่งมีอยู่แล้วนั้น ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมได้ และถ้าหลักการที่ดีต้องลบล้างไป ซึ่งเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง เมื่อหลักการเดิมมีอยู่แล้วก็ถือปฏิบัติสืบไป ซึ่งบางครั้งการปฏิบัติเช่นนั้นจะเป็นการล้าสมัย แต่ทว่าในความล้าสมัยก็เป็นการรักษาวัฒนธรรม จริยธรรมของสังคมไว้ได้ อย่างมองเห็นความทันสมัยเป็นเรื่องเจริญโดยฝ่ายเดียว

4) ท่านเหล่าใดที่เป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง ข้อนี้หมายถึงการให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่ชนหรือประเทศ ซึ่งท่านเหล่านั้นเป็น



คนดี มีคุณวุฒิ วิทยุฒิ มีประสบการณ์ในชีวิตมากมาย คำพูดของท่านจึงเป็นเรื่องที่ต้องรับฟังและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หรือการบริหารกิจการต่าง ๆ อย่างมองว่า ท่านเหล่านั้นแก่แล้วแก่เลย หาประโยชน์อะไรไม่ได้

5) บรรดาภคกุลสตรีกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มขืนใจ ถูกข่มเหง ในข้อนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในศีลข้อ 3 ที่ห้ามล่วงละเมิดสตรีแล้วก็ตาม ในหลักแห่งอภิธานิยธรรมของวัชชี พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเตือนให้คนเคารพสิทธิของสตรีอื่นใคร ๆ ไม่ควรกระทำความข่มขืนใจ หรือข่มเหงรังแก สังคมใดที่สตรีถูกล่วงละเมิด ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของสังคมนั้นอย่างชัดเจน

6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในภายนอก ไม่ควรทำให้พิธีกรรมที่เคยทำแกเจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

7) จัดให้อารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่มีได้มาพึงมาสู่แคว้นแคว้น พึงมาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก ในข้อนี้ผู้บริหารบ้านเมือง ควรจะปฏิบัติไม่เฉพาะแต่พระอรหันต์ทั้งหลายเท่านั้น แม้แต่ผู้เผยแผ่ศาสนาต่าง ๆ ก็ควรได้รับการคุ้มครอง ป้องกันและสนับสนุนให้มีการขยายศาสนธรรมคำสอนตามสมควรแก่สถานะของศาสนานั้น ๆ

ดังนั้น “อภิธานิยธรรม 7” ประการดังกล่าวข้างต้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองแคว้นโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่ควรยอมรับว่า เมื่อเจ้าวัชชีทั้งหลายยังดำเนินการปกครองด้วยหลักอภิธานิยธรรมนี้อยู่ จะไม่สามารถเอาชนะด้วยการรบได้ จึงใช้วิธีการยุยงปลุกปั่นให้แตกความสามัคคีกัน แทน (นงเยาว์ พิระตานนท์, 2551) โดยเนื้อหาสาระของธรรม 7 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นหลักสำคัญ ที่ผู้บริหารองค์กรไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่จะต้องถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคี อันเป็นแก่นของการอยู่ร่วมกัน โดยสงบสุข และความก้าวหน้าขององค์กร รวมไปถึงสมาชิกขององค์กรโดยรวม

## บทสรุป

“อภิธานิยธรรม” เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้เข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในสังคมทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมไทย ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมเราต้องการนักบริหารประเทศที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นอย่างมาก ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกมุ่งมั่นในการเสริมสร้างคุณงามความดี มีความรับผิดชอบ ที่จะนำประเทศไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์วัตถุประสงค์ของเป้าหมายนั้น ๆ อีกทั้งรวมไปถึงทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในประเทศด้วย

การบริหารงานของผู้นำประเทศนั้น สามารถอ้างอิงนำหลักการในทางทฤษฎีของการบริหารงานของนักวิชาการหรือท่านผู้รู้ที่ซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นสากลทั่วไป แต่ในบางครั้งการบริหารงานในแนวทางต่าง ๆ ตามหลักการบริหารนั้นอาจจะมีความกระด้างอยู่บ้างก็เป็นไปได้ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้การบริหารงานไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง แต่ถ้ามีการผสมผสานหลักการทางทฤษฎีต่าง ๆ ของการบริหารเข้ากับหลักคำสอน



ของศาสนาแล้ว เชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะในทางพุทธศาสนานั้นสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานประเทศจะเกิดความอ่อนนุ่มในการทำงานมากขึ้น และเกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้

สถานการณ์บ้านเมืองในทุกวันนี้ถือว่า ประชาชนนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสามัคคีมากนัก ดูจากข่าวการเข้าร่วมประชุมของคณะผู้บริหารทหารทางการเมืองหลายท่าน บางท่านไม่ค่อยเข้าร่วมประชุม บางท่านก็หลบในที่ประชุม บางท่านก็ไม่สนใจในการฟังบรรยายในที่ประชุม มีการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด แต่ขาดจากการตรวจสอบ ไม่มีความโปร่งใส ทำให้ประชาชนภายในประเทศนี้เกิดความสงสัยในการทำงานของคณะผู้บริหารประเทศอยู่บ่อยครั้ง และยังมีบางครั้งที่กดขี่ข่มเหงกลุ่มคนที่เห็นต่างไปบัญญัติกฎหมายต่อสิ่งที่ไม่น่าบัญญัติ และไม่คอยให้ความเคารพต่อพระสงฆ์สมณะผู้เถระ บ้านเมืองที่อยู่ในสภาพนี้ย่อมก้าวไปสู่ความเสื่อมอย่างรวดเร็ว อาจถึงกับล่มจมเอาได้หากคนในบ้านเมืองนั้นยังเพิกเฉย อยู่แบบตัวใครตัวมัน ฉกฉวยเอาผลประโยชน์ใส่ตน เมื่อผลประโยชน์ขัดกันกับคนอื่นก็ใช้กำลังแย่งชิงกัน ถ้าหากมีศัตรูจากภายนอกเข้ามาเบียดเบียนเพิ่มอีก ก็มีโอกาสร่วงพ่ายได้อย่างง่ายดาย บ้านเมืองเราเคยมีความเจริญมั่นคงเป็นที่นับถือและเกรงอกเกรงใจจากเพื่อนบ้านมาก่อน ไม่น่าเชื่อว่า เราใช้เวลาไม่ถึง 10 ปี บัดนี้กลายเป็นว่า เพื่อนบ้านที่เคยเดินตามหลังบ้าง เดินนำหน้าบ้าง กำลังจะแซงประเทศเราไปแล้ว สาเหตุที่ทำให้บ้านเมืองเราเป็นเช่นนี้ เป็นเพราะปัจจัยภายในของเราเอง นั่นคือ เราต่างไม่ยึดถือธรรมแห่งความสามัคคี ไม่ปฏิบัติตามหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้ นั่นคือ “อปริหานิยธรรม 7” ซึ่งเป็น “ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง”

“อปริหานิยธรรม” เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม เป็นหลักธรรมที่ป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว ถ้าบุคคล กลุ่มคน หรือหมู่คณะ สามารถปฏิบัติตามอปริหานิยธรรม บุคคล กลุ่มคน หรือหมู่คณะนั้น จะมีแต่ความเจริญ ความก้าวหน้าในชีวิต ไม่มีความเสื่อม ความเสียหาย อันเป็นอุปการะมากสำหรับผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร หมู่ชน และคนในสังคม ดังนั้น จึงควรศึกษาหลักธรรมเรื่องอปริหานิยธรรมนี้ไว้ให้ดี เพราะหลักธรรมเรื่องอปริหานิยธรรมเป็นเทคนิคในการดำรงรักษาสถาบันให้เจริญรุ่งเรือง ไม่ไปสู่ความเสื่อมถอย ซึ่งอนุโลมใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมและในทุกระดับ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทันสมัยอยู่เสมอ

## เอกสารอ้างอิง

คนอง วังผายแก้ว. (2554). แนวคิดการปกครองตามรูปแบบประชาธิปไตยตามทัศนะพระพุทธศาสนา.

สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2565, จาก <https://www.gotoknow.org/posts>.

จิรัช (บรรพต) วีระสัย และคณะ. (2540). รัฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จักษ์ พันธุ์ชูเพชร. (2549). การเมืองการปกครองไทยจากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ. (พิมพ์ครั้งที่ 5).

กรุงเทพฯ: บริษัท มายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2520). แบบเรียนศาสนาสาธิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร. (2551). พระพุทธศาสนาในศรีลังกา. กรุงเทพฯ: เซนปรินต์.



- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2530). *ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- दानุภา ไชยพรธรรม. (2537). *การเมืองการปกครอง (ฉบับชาวบ้าน)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มายิก.
- นรี ภวาทานันท์. (2538). *การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา: ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พระพุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- นงเยาว์ พิระตานนท์. (2551). *การเมืองการปกครอง*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- บรรพต วีระสัย. (2540). *ความคิดเชิงทฤษฎีการเมืองในพุทธศาสนา ในทฤษฎีการเมืองสมัยสุโขทัยและสมัยกลาง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2542). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตโต). (2531). *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระมหาอุทธรพิชัย สิริชัย. (2561). *การบริหารงานตามหลักอุปทานิยธรรม*. *วารสารสมาคมศิษย์เก่า*, 7(2), 139-147.
- ลิขิต อีร์เวคิน. (2546). *ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์.
- ลัทธิกาล ศรีวะรมย์ และสุชัย ทองแก้วกุล. (2538). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: SR printing.
- สมภาร พรหมทา. (2539). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ambekar, B.R. (2018). *Dr.Ambekar and democracy: an anthology/edited by Christophe Jaffrelot and Narender Kumar*. New Delhi: Prentice Hall of India Prive Ltd.